

Universitäts- und Landesbibliothek Tirol

Quid Thascius Caecilius Cyprianus de corpore eiusque cultu iudicaverit

Göcking, Cornelia

[ca. 1935]

Caput quintum: De arte corporis humani exornandi

Caput quintum :

De arte corporis humani exornandi.

"Sint mulieres cum verecundia et pudicitia componentes se, non in tortis crinibus neque auro neque margaritis aut veste pretiosa, - sed ut decet mulieres promittentes castitatem per bonam conversationem". (1.Tim.2.9.10.) - "Sit in muliere non exterior ornamenti aut auri aut vestis cultus, sed cultus cordis"¹⁾ (Petr.1.3.3.) Quibus apostolorum locis propositis Cyprianus a virginibus flagitat, ut nimium placendi studium coerceant.²⁾ Quae admonitio supervacanea non erat. Ars enim corpus humanum pulchritudinis adiumentis lenociniisque excolendi, iam pridem usitata, imprimis imperatorum Romanorum temporibus extra modum prodierat. Etenim homines se intellexisse putabant corporis pulchritudinem non solum assiduis et difficillimis exercitationibus gymnics, sed etiam fuco aliisque eius modi rebus adhibitis parari posse. Quae ars iam a Platone illiberalis et ad fallendum apta habetur.³⁾ Philosophi quoque Stoici atque Cynici, cum pristinam simplicitatem probarent atque commendarent, opus scriptorum Christianorum etiam in hoc genere praeparaverant.

De fuco aliisque eius modi rebus ad corpus excolendum adhibitis.

Corpus humanum perfectum opus Dei esse supra demonstravimus.⁴⁾ Sed haud paucae virgines Christianae, imprimis divites, putabant opus illud divinum sibi

1) Haec lectio aliqua ex parte ab ea quam in "Vulgata Clementina" legimus discrepat; de quo agit Sr.A. Neenan 1.all. p.122. 2) De hab.virg.VIII. p.193/18.

3) Conf. J.Jüthner: Körperkultur im Altertum p.47 et p.54.

Plato: Gorgias 465b: „ ἡ κομμωτική, κακοῦς γὰρ τε οὖσα καὶ πατηλὴ καὶ ἀγεννὴς καὶ ἀνελεύθερος, σχήμασι καὶ χράμασι καὶ λειότητι καὶ εὐνῇσει παταῖσα, ἔσται τοι ἐπὶ ἀλλότριον κάλλος ἐφελκομένους τοῦ αἰκείου τοῦ διὰ τῆς γυμναστικῆς ἀμειλύν."

4) Vide p.15.

emendandum esse; "adhibito flavo colore vel nigro pulvere vel rubore" vel aliis medicaminibus lineamenta a Deo creata obtegunt.¹⁾ Saepissime commemorantur supercilia pulvere quodam nigra facta, quem Cyprianus "stibium" appellat.²⁾ Neminem ex iis feminis, quae adiumentis huiusce modi utantur, beneficam se praebere pauperibus posse Cyprianus dicit, quoniam oculi eius "tenebris et nocte contexti" egentem ante portas aedis sacri stantem, vel "corban" omnino non videant;³⁾ quo minus tales oculos Deum olim videre possent!⁴⁾ A nullo eam immerito reprehendi, quae, postquam se Christianam negaverit, oculos pingere non desistat. Talem maerere oportere, cum ei mors animi deploranda sit. Maeroris autem esse curam faciei criniumque negligere.⁵⁾

1) De hab.virg. XV. p.198/6. 2) De opere et eleem.XIV. p.384/14; De hab. virg.XIV. p.197/28. - Eius artis scriptores christiani veteres, cum hunc tam turpem morem in libris suis impugnabant, nonnullas singulas res memoriae tradiderunt, velut Clemens Alexandrinus, qui scripsit (Paedag.III.2.7.3):

„τρεῖς γὰρ, οὐχ ἅπασι ἀπολαύοντα δίκαια κροκοδείλων ἀποπύτοις χρώμενοι καὶ σπασιδόνων ἀφροὺς ἐχρησόμεναι καὶ ταῖς ὀφρύσι τὴν ἀσβόλην ἀναμεττόμεναι καὶ ψευδῆς τὰς περὶ αὐτὰς ἐντριβόμεναι;“

3) De op.et eleem.XV.p.384/18. 4) De hab.virg.XVII.p. 199/21; De op.et eleem. XV.384/14.

5) De lapsis XXX.p.259/18. Eum morem antiquitus maeroris signum fuisse intellegitur ex Homeri verbis, ubi sermo est de Achillis luctu Patroclo mortuo:

*„ὥς φέτο, τὸν δ' ἄχρεος νεφέλη ἐκάλυψε μέλαινα.
ἀμφοτέρῃσι δὲ χερσὶν ἑλὼν κόριν εὐδαλόμεσσαν
χεύατο καὶ κεφαλῇ, χαρίεν δ' ἦσχυνε πρόσωπον.
νεκταρέω δὲ χιτῶνι μέλαινα· ἀμφίζωνε τέφρῃ.
αὐτὸς δ' ἐν κονίῃσι μέγας μεγαλωστί ταυροσθεὶς
κεῖτο, φίλῃσι δὲ χερσὶ κόμην ἦσχυνε δαΐζων.“*
(Ilias XVIII. 23; rec.A.Ludwich vol.II. Lps.1907,p.263.)

De capillorum habitu.¹⁾

Quid de ea re sentiat, Cyprianus multis locis aperit. Ex eius crebris reprehensionibus admonitionibusque facile intellegitur etiam Christianos pristinam simplicitatem minime servasse, qua viris ut crines reciderent, barbam alerent, feminis ut crines in simplicem modum cogerent, praescriptum erat.²⁾ Magnus enim erat numerus iuvenum, qui barbam vel volsella vellebant vel totam radebant, capillos calamistro inurebant. Sacrarum litterarum contra eam consuetudinem testimonia Cyprianus in Testimoniorum libro tertio collegit.³⁾ - Eum nimis exquisitum capillorum habitum imprimis moleste fert apud lapsos; nam "qui barbam vellit et faciem suam comit.... quomodo mortem suam deflet?"⁴⁾

De feminarum in ea re habitu in libello "De habitu virginum" queritur.⁵⁾ Praecipue a virginibus Deo dicatis simplicitatem flagitat. "Quid compta procedit", inquit, "quasi maritum aut habeat aut quaerat?"⁶⁾ Ne uxoribus quidem maritis placendi causa hoc modo capillos comere licere. Immo vero nuptam quae aliter fecerit, coniugem facere culpaе socium.⁷⁾ Eo minus vero id virgines decere "suspiria adolescentium" post se trahere.⁸⁾

1) Conf. Cabrol-Leclercq l.all. vol.III.p.1307, s.v. Chevelure. - Blümner. l.all.p.267. - Marquardt-Man, l.all.p.45.

2) Conf. Clement. Alex. Paed. III. 11. 62. 2: "ταῖς γυναῖξιν δὲ ἀπόχρη μέλεισθαι τὰς τρίχας καὶ ἀναδέσσειν τὴν κόμην ἐν τελαῶς περόνῃ τινὶ λιτῇ παρὰ τὸν αὐχένα".

3) Test. liber III. c. 83-84 p. 173/16. 18. 4) De lapsis XXX. p. 259/8. 5) Quo de libello agit J. Haussleiter l.all.p. 379.

6) De hab. virg. V. p. 191/9. - Varia capillorum habitus genera a Cypriano non depinguntur, ut a Tertulliano (De cult. fem. II. 7; Oehler p. 401): "Quid crinibus vestris quiescere non licet, modo substrictis, modo relaxatis, modo suscitatis, modo elisis? Aliae gestiunt in cincinnos coërcere, aliae ut vagi et volucres elabantur, non bona simplicitate. Affigitis praeterea nescio quas enormitates subtilium atque textilium capillamentorum, nunc in galeri modum, quasi vaginam capitis et operculum verticis, nunc in cervicem retro suggestum."

Praeterea Christianas medicamenta quoque ad crines tinguendos adhibuisse Cypriani libelli testantur.¹⁾ Iisdem temporibus capilli rutili²⁾ apud feminas vigere coeperant, quem colorem Cyprianus ut alii scriptores Christiani³⁾ ad flammam pertinere interpretatur, quibus eae apud inferos cruciabantur, quae "capite id est corporis parte meliore"

Virgines monet: "ornatus ipse proprie sic est ut concumulata in verticem (coma) ipsam capitis arcem ambitu crinium contegerit" (De virg. vel. VII., Oehler p. 522)

7) De hab. virg. XVII. p. 199/25. Aliter iudicat Clemens Alex., qui feminis concedit, ut se ornent, si forte mariti ei rei multum tribuunt. (Paed. III. 11. 632)

8) De hab. virg. IX. p. 194/9. Conf. Ambrosium: De Hel. et ieiun. XVI. 66 (ed. C. Schenkl. Corp. script. eccl. lat. vol. 32. Vindob. 1897, p. 450/18): "Illae in plateis inverecundos etiam viris sub conspecta adulescentulorum intemperantium choros ducunt, iactantes comam, trahentes tunicas, scissae amictus, nudae lacertos, plaudentes manibus, saltantes pedibus, personantes vocibus, inritantes in se iuvenum libidines motu histriónico, petulanti oculo, dedecoroso ludibrio."

1) De hab. virg. XVII. p. 200/5; De hab. virg. XXI. p. 202/3.

2) Festus (262 b. 18) haec de eo colore dicit: "rutilum rufum significat, cuius coloris studiosae etiam antiquae mulieres fuerunt." - Plinius hist. nat. XXVIII. 191. (Mayhoff IV. p. 340): "prodest et sapo, Galliarum hoc inventum rutilandis capillis, fit ex sebo et cinere, optimus fagino et caprino, duobus modis, spissus ac liquidus, uterque apud Germanos maiore in usu viris quam feminis."

3) Ut Hieronymus ep. 107. 5 (rec. J. Hilberg. Corp. script. eccl. lat. vol. 55. Vindob. 1912. p. 296/8): "nec capillum inrufes et ei aliquid de gehennae ignibus auspicaris."

peccant.¹⁾ Canos vero medicamentis tingere pro manifesta contemptione Dei habet, cuius "caput...et capilli erant albi sicut lana aut nix"(Apoc.1.14.)²⁾

Denique de iis admoneo, quae Cyprianus in epistula LXXVI dicit: martyres in metallis vitam trahentes "semitonso capite" esse.³⁾ Qua poena Romani utebantur ad homines sceleratos servosque designandos.⁴⁾

De mundo muliebri.

Una cum fuco aliisque medicamentis ad corpus excolendum adhibitis Cyprianus mundum profusum, quo feminas delectabantur, vituperat.⁵⁾ Auro enim et margaritis et gemmis mulierem pulchram reddi non posse; immo sine Christi decore aspectum eius deformem atque turpem esse.⁶⁾ Accedere quod feminas monilibus hac mente se ornent, ut cervices, quas Deus fecerit, cooperiant.⁷⁾ Deum porro abhorrrere a vulneribus, quae auribus infantium

1) De hab.virg.XVI.p.199/6. 2) De hab.virg.XVI.p.199/11.

Clemens Alex.argumentum e vita ductum contra usum canos tingendi affert: "*οὐδὲ ἀφραίνουσαι γυναῖκες βάπτουσαι μὲν τὰς πολιὰς, μυρίζουσαι δὲ τὰς τρίχας πολικώτερον ἔσταιν γίνονται διὰ τὰ ἀρώματα ξηραντικὰ ὄντα. διὸ καὶ αὐχμηρότεροι φαίνονται αἱ μυριζόμεναι. ὁ δὲ αὐχμὸς πολικώτερος ποιεῖ.*"

(Paed.II.8. 69.4) 3) Ep.76.2 p.830/6. 4) De hoc usu

egerunt H.Blümner l.all. p.292; Marquardt.-Man, l.all.I. p.180. Conf. Catullum 59.5 (ed.W.Kroll Lips.-Berol.1923. p.105): "a semiraso tunderetur ustore." 5) Conf.Blümner l.all.p.258, L.Friedländer l.all. vol.II.p.315; Hübner, l.all.p.345.-Clemens Alex.gemmas quibus feminas delectabantur, enumerat: "*λίθους δὲ πελίδους ἢ χλωροὺς καὶ τῆς ἀπιδενωμένης θαλάττης τὰ ἐκβράσματα καὶ τῆς γῆς τὰ ἐκψηγμένα μερικιστὲς ἔστι τινὲς τῶν τοιούτων ταῖς ἡλυνταῖς αἱ λίθοι γυναῖξιν περιδύμενον ταῖς ὀρμοῖς καὶ τοῖς περιδεραίοις ἐγκατακλειόμενοι ἀμέδυστοι καὶ κεραυνῶται καὶ ἰδσπίδες καὶ τοπαῖον... ὁ δὲ πολυτίμητος μαργαρίτης ὑπερφυῶς τῇ γυναικωμίτιδι εἰσεκώμασεν.*"

6) De lapsis XXX.p.259/16. (Paed.II.12.118.)

7) De hab.virg.XIV.197/18.

innocentium inferantur, "ut postea de aurium cicatricibus et cavernis pretiosa grana dependeant, gravia etsi non suo pondere, mercium tamen quantitate".¹⁾

Multae sunt causae, quibus commotus Cyprianus hanc corporis exornandi cupiditatem vitandam ac fugiendam esse censet. Neque enim Christianos summa atque aeterna bona petentes decere carnis quoque gloriam magni aestimare.²⁾ Accedere quod omnis mundus muliebris fucus, medicamenta, gemmae, ceteraeque eius modi res a daemonibus inventae sint.³⁾ quam sententiam - haud scio an orta sit ex eo, quod Christiani illorum temporum omnes res humanas a daemonibus infectas esse putabant⁴⁾ - saepe apud scriptores Christianos veteres invenimus;⁵⁾ qui plerumque hanc rem sic scribendo persequuntur: angelos quosdam cum pulchritudine mulierum capti a Deo damnati essent, ut amicitiam quoque feminis cum Deo intercedentem discinderent, morem mundo

1) De hab.virg.XIV.p.197/22. Conf.Senecam:De benef. VII.9.4 (Haase vol.II.p.141): "non satis muliebris insania viros superiecerat, nisi bina ac terna patrimonium auribus singulis pependissent." - Clemens Alex.(Paed.III.11.56.3):

„καλύπτει δὲ βιάζομένους τὴν φύσιν ὁ λόγος τοῦς λόβους τῶν ὠτίων τιτράναι."

2) De hab.virg.VI.p.112/6. 3) De hab.virg.XIV.p.197/21.

4) Ut apud Tertullianum:De cult.ferm.I.2 (Oehler p.389):

"Nam et illi qui ea constituerunt damnati in poenam mortis deputantur illi scilicet angeli qui ad filias hominum de caelo ruerunt, ut haec quoque ignominia feminae accedat ... designaverant..et illum ipsum nigrum pulverem quo oculorum exordio producuntur." - apud Clementem Alex.Paed.

II.12. 127.1. - apud Pseudoclementem hom.VIII.14 (ed.

Schwelger p.204): „μετὰ γὰρ συνουσίαν, ὃ τὸ πρῶτον ἐγένοντο ἀπατηθέντες καὶ παρασχέτην μετὰ δυνάμειν, διὰ τὸ ἄλλο τι μετὰ μισοῦν αὐτοὺς ποιῆσαι μὴ δύνασθαι ἔρῃσκεν δὲ ταῖς ἐρωμέναις, ἐνδὲ ἑαυτῶν τοὺς τῆς γῆς μυελοὺς (ἄγγελοι) ὑπέδειξαν, λέγω δὲ τὰ ἐκ μετέλλων ἀνδρῶν, χρυσὸν, χαλκὸν, ἔργυρον, σίδηρον καὶ τὰ ὅμοια, σὺν τοῖς τιμιωτάτοις ἄπασιν λίθοις... καὶ πάνθ' ἅπλως ὅσατε πρὸς κόσμου καὶ τέχνης ἔστι γυναικῶν τῶν ἐν σαρκὶ δεθέντων δαιμόνων ἐστὶν εὐρήματα!"

5) Homines quoque saepe a daemonibus correptos esse putabant,

muliebri utendi induxisse.¹⁾ Ex quo elucet ista adiumenta
 "non nisi prostitutis et impudicis feminis" congruere.²⁾
 Atque Cyprianus contendit nullas feminas cultum habere
 pretiosiores quam eas, quarum pudor vilis sit,³⁾ virgines
 monet, ut bonos mores⁴⁾ vel vulnera a tortoribus, a bestiis
 ab igne sibi illata ornamenta meliora existiment.⁵⁾

Comprehensio.

Luxuria, quam Cyprianus depingit, a magistro
 quidem virtutis describitur; sed multis aliorum scriptorum
 id quod e libro De lapsis (XXVI.p.256/15) apparet, ubi
 Cyprianus vir ille maxime sobrius haec dicit: "quam multi
 cottidie immundis spiritibus adimplentur." Tertullianus de
 daemonibus fusius verba fecit in libro, qui "Apologeticus"
 inscribitur c.XXIII.

- 1) Quam rem Cyprianus sic profert: "quae omnia peccatores et
 apostatae angeli suis artibus prodiderunt, quando ad terre-
 na contagia devoluti a caelesti vigore recesserunt." (De hab.
 virg.XIV.p.197/26. Conf. illud Minucii Felicis (Oct.26.7,
 Halm p.38): "Spiritus sint insinceri ... a coelesti vigore
 terrenis labibus et cupiditatibus degravati. Isti igitur
 spiritus posteaquam simplicitatem substantiae suae, onusti
 et immersi vitiis, perdiderunt, ... non desinunt depravati
 errorem pravitatis infundere, et alienati a Deo ... a Deo
 segregare." - qua de re unde haec interpretatio orta sit,
 agit Sr. Keenan l.all.p.144, qui dicit: "The early Eccl.
 writers, influenced by the Rabbinical interpretation of
 Gen.6.2 (cf. Iosephus l,3-4), and by the apocryphal Book
 of Enoch on the fall of the angels, believed that the
 angels were partly corporeal and had allowed themselves
 to be seduced by the ~~propono angelos esse~~ beauty of women:
 cf. Tert. Idol.9: „unum propono angelos esse illos desertores
 Dei, amatores feminarum." - Hoc loco non praetereundos esse
 versus Commodiani Instruct.I.3 (rec.B.Dombart; Corp.script.
 eccl.lat.vol.15.Vindob.1887, p.7: cultura daemonum)
- 2) De hab.virg.XII.p.195/25; conf. De hab.virg.XII.p.196/13.
 3) De hab.virg. XII.p.195/26. 4) De hab.virg.XXII.p.203/17.
 5) De hab.virg.VI.p.192/9.

testimoniis haec Cypriani descriptio morum confirmatur. Ipsi Christiani tales esse quales olim fuerant, desierant.¹⁾ Cypriani autem admonitiones praecipue ad virgines pertinent. Quibus ut nos aequos praebeamus, respicere debemus virgines tum nondum secretas una cum iis, quae voluntate similes erant, vixisse, Earum vota privata erant et ad solam castitatem spectabant, non spectabant ad paupertatem neque ad oboedientiam.²⁾ Itaque virginibus divitibus difficile erat mundum muliebrum, quo antea uti solebant, spernere; quem Cyprianus graviter impugnatur, quia castitatem non solum in carnis integritate sed etiam in "cultus et ornatus honore"³⁾ consistere censet. Sed dubitari potest an eius admonitiones efficaces fuerint, quia scriptores posterioris quoque aetatis persaepe de hac re queruntur.

1) Conf. Tert. De pud. I.: "Nostorum bonorum status iam mergitur."

2) Conf. Keenan l. all. p. 7. - H. Koch: Virgines Christi p. 59.

3) De hab. virg. V. p. 190/24.